

Per la llengua i per l'escola (1931). **L'aposta per l'educació**

Jordi Cots

Trobada amb Alexandre Galí

Al senyor Galí li agradava de sorprendre. En una de les sessions dels cursos que, des de 1959, impartia a casa seva, explicava a la seva manera el conte *Els tres pretendents*:

Una vegada hi havia un pare que tenia una filla molt maca. Tres galants s'hi volien casar, però ella no sabia per quin decidir-se. El pare estava molt amoïnada. Per veure si podia fer-la decantar per l'un o l'altre, proposà als tres pretendents que se n'anessin pel món i que al cap d'un any tornessin, a veure qui li portava l'objecte més extraordinari. Tots tres es van dirigir cap a la Xina, i es van acomiadar en una cruïlla de camins. En retrobar-se, el primer es presentà amb una ullera de llarga vista amb la qual podia veure el que desitgés per lluny que fos. El segon havia comprat a un marxant una catifa molt rara, ja que aquell que se li posés al damunt aniria al lloc que volgués amb la rapidesa del vent. El tercer comparegué amb una poma meravellosa, que tenia la virtut de guarir aquell que se l'acostés a la boca. Cadascun d'ells creia, és clar, que havia descobert el més sorprenent i prodigiós. Gràcies a la ullera de llarga vista pogueren veure la noia que, malalta, s'estava morint; i amb la catifa arribaren a temps per a oferir-li la poma. I el pare no sabia a qui donar la noia.

No ens interessa tant el desenllaç com el clímax que creava el senyor Galí en explicar el conte. S'aturava i amb una certa murriera afegia: «Sabeu?, aquí tenim la premonició de la televisió, de l'avió i de la penicilina». I en devia saber, d'explicar contes; el senyor Martorell ho testimoniava, de l'època que era col·laborador seu a l'Escola Vallparadís. Aquell dia, el senyor Galí feia una lliçó d'història, i així, com se n'ha dit després, narrativitzava l'ensenyament.

La tasca pedagògica d'Alexandre Galí a la nostra postguerra no es va reprendre fins cap al 1955. Havia tornat de l'exili el 1943, com molts d'altres, com Carles Riba per exemple. Durant dotze anys callà. Havia tingut despatx obert, ens diu ell mateix, a casa seva, de vuit a nou del vespre, per atendre a tots els qui li volien portar els seus problemes. I durant els anys 1955 fins al 1963, els dilluns al vespre, va celebrar cursos de pedagogia oberts a tothom. Érem encara als anys foscos del franquisme, però ja havia començat una certa renovació educativa. El 1954 s'havia reiniciat a la Universitat de Barcelona l'especialitat de Pedagogia. Galí havia contribuït a la creació i organització de bon nombre d'escoles i havia ajudat a configurar la nova institució Rosa Sensat. La seva casa, al carrer Dolors Monserdà tocant al carrer Major de Sarrià, era bonica, senzilla, polida, d'un gust d'abans de la guerra. Galí era un home d'aspecte auster, de veu insinuant, les mans una mica tremoloses, que ja passava dels setanta. Alguns dels que assistírem als seus cursos no teníem prou consciència, segurament, de la personalitat que teníem al davant, i de tot el que havia representat i representava.

D'aquesta època són algunes conferències que preparava amb una cura especial. Així, dedicà als oients de la seva conversa «Fonaments històrics dels actuals conceptes de l'Ensenyament», tinguda a l'escola Costa i Llobera el 21 de gener de 1963, la traducció de l'assaig de John Dewey *El noi i les matèries d'ensenyament (The Child and the Curriculum)*. En lliurava un exemplar pulcrament dactilografiat i personalitzat amb el nom de cadascun dels assistents. L'any 1918 Palau Vera ja havia traduït *El meu credo pedagògic*, però no posseïem la versió d'aquesta altra peça cabdal de l'autor americà. I amb això Galí semblava tributar un últim homenatge al que tant havia admirat. I era una manera de recordar la perdurabilitat d'un missatge pedagògic que també era el seu. A finals de desembre de 1962 havia donat dues conferències sobre les escoles normals no estatals que s'havien produït a Catalunya des de primers de segle. Eren sessions dirigides als professors d'una temptativa frustrada de preparació lliure per al magisteri, sobre el qual em referiré més endavant. Galí s'hi expressà amb molta llibertat. Citaria així mateix la conferència pública que amb el tema «Dels canvis que les matemàtiques modernes poden imposar a l'ensenyament primari» donà el 17 de maig de 1965, a la Institució Cultural del CICEF. En aquesta conferència evocà el treball que trenta anys abans havia emprès en el camp del llenguatge. Se'n sentia i s'hi manifestava pioner. Deia: «Molts dels grans lingüistes en què es fonamenta la gramàtica estructural avui tan en voga a les Universitats —l'obra dels quals no es trobava a Barcelona— passaren per les meves mans». Certament, ell s'havia avançat, s'havia hagut d'avançar, en aquesta

matèria com en d'altres. Ara Galí intentava contribuir a la reforma de l'ensenyament de les matemàtiques a l'escola primària. Va relatar el procés històric de les matemàtiques, i deia: «De tot això l'ensenyament a penes se n'ha enterat». Però no sé si aquesta conferència suscità els efectes que ell esperava. Tenia necessitat de sorprendre, de presentar-se com el primer, com l'innovador, possiblement per provocar un interès. Havia estat un actor privilegiat d'aquell primer terç del segle passat, quan tot estava per fer. Ara, pedagog sense escola, com també ho fou Artur Martorell, encara provava d'influir.

Com es fa un pedagog

A començaments del segle XX, doncs, estava tot per fer; no obstant això, i en paraules del mateix Galí, es vivia a Catalunya «una onada molt profunda de creixement». Galí tenia vint-i-un anys, i encara no havia entrat al món de l'ensenyament. Tenim alguns documents impagables de la darrera etapa de la seva vida que ens expliquen l'empenta vital d'aquells primers temps i la seva trajectòria personal: la història de les institucions a Catalunya del 1900 al 1936, que sovint pren un to autobiogràfic i quasi d'unes memòries; el currículum que va redactar en ocasió de la seva entrada a l'Institut d'Estudis Catalans, i el resum de les sessions, a què ja he fet al·lusió, sobre les Escoles Normals no estatals.

Ens conta Alexandre Galí que fins als catorze anys havia estat deixeble del seu oncle Bartomeu Galí. Aquest era professor al col·legi Pelford de Barcelona. Galí no tenia pares i, per indicació de l'oncle, el 1902 es va dedicar al comerç; però a casa ensenyava gratuïtament.

Hi ha un tret que cal ressaltar. Els estudis oficials no temptaren mai el senyor Galí. Era, i es va voler mantenir, autodidacta. No n'era l'únic. També ho van ser Pau Vila, i Palau Vera, i Eladi Homs i Manuel Ainaud. Penso que és una característica que trobem en moments significatius de la nostra trajectòria com a país. El senyor Galí creia que, en aquella etapa de revifament col·lectiu, «ens afavoria la preparació que ens havíem fet tots sols» i arribava a parlar del «gran moviment autodidacte de tot Catalunya». De manera que, sobretot en el cas de Galí, no era una qüestió circumstancial, sinó una presa de posició. Segurament les descobertes que fa un autodidacta prenen una significació especial i li confereixen un sentit de novetat única.

En començar, el bagatge pedagògic del senyor Galí era molt escàs. «No tenia altra base, ens diu, que l'exemple de l'oncle Bartomeu, excel·lent mestre vuitcentista, [...] i del poc que poguérem copsar a l'Escola de Mestres (de Joan Bardina, el curs 1909-1910)», i això sense deixar la feina a la casa de comerç on es guanyava la vida.

Qualifica d'«intrusos» aquell primer grup d'autodidactes, en el qual s'inclou, de gent aliena al magisteri que es posa a ensenyar. Pau Vila, teixidor de Sabadell, tenia vint anys quan, sense cap preparació pedagògica, va iniciar l'Horaciana el 1905. Palau Vera era fill de comerç

ciants, burgès, llicenciat en lletres. Joan Bardina, ex-seminarista. Eladi Homs, comerciant, amb una gran vocació pedagògica. Manuel Ainaud era dibuixant i caricaturista. El doctor Estrany, metge. De mossèn Josep Pedragosa sempre ha dit el senyor Galí que era el millor pedagog que havia tingut Catalunya (no el millor educador social, sinó el millor pedagog, *tout court*).

Galí va qualificar de molt diverses i riques maneres aquell canvi de front que, a les darreries del segle XIX, va transformar tot el quadre de la vida pública de Catalunya: «escamesa vital», «pujada general de la saba», «brots novells d'una vella soca», «onada molt profunda de creixement» (Galí escrivia sempre molt bé; no coneixem els seus versos). A més, les expressions més esclatants tant en el camp de la política com en el de l'educació es van produir, «malgrat llur simultaneïtat, amb absoluta independència les unes de les altres». Les diferents manifestacions del moviment pedagògic, doncs, s'ignoren entre sí i es produeixen al marge de tota tradició més o menys arrelada en el país.

A l'origen d'aquelles vocacions pedagògiques s'hi podia endevinar una certa mística social, un descontentament de l'ordre existent, una consciència del retard en totes les esferes; però, per sobre de tot, hi havia «la protesta més aguda i concreta contra l'escola d'aleshores». Pel que fa a ell, precisa, «la nostra protesta personal era [...] fonamentalment pedagògica». «En posar-nos a ensenyar no portàvem cap de les preocupacions morals o socials de Pau Vila o Joan Palau Vera, ni tampoc el menor intent del seu redemptorisme col·lectiu a través de l'ensenyament. Els nostres problemes eren estrictament pedagògics, volem dir, limitats al camp de la funció docent...». Altrament, a ell no el movia fer únicament una escola que poguéssim dir catalana només perquè s'hi parlava en català, sinó perquè «en ella hi bateguessin tots els problemes susceptibles de donar a Catalunya categoria de poble en el pla de la vida d'aleshores». I finalment, «el nostre concepte doctrinal o filosòfic de l'educació era francament dualista», afegia, «Molt abans que coneguéssim Dewey havíem intuït l'antinòmia de l'educació representada pels termes *infant* d'una banda i *societat* de l'altra».

Quan diu «en posar-nos a ensenyar», volia dir en obrir l'escola Vallparadís, el 1910. Aleshores ja s'havia afermat en molts principis, que més endavant retrobarem en la posició adoptada davant de l'escola única i el clam per una pedagogia catalana que trobem en *Per la llengua i per l'escola* o en la seva visió del problema de la llibertat a l'escola activa, tema central d'*Els fonaments racionals de l'escola activa*. Havia après molt, en un any, a l'Escola de Mestres de Joan Bardina.

Les fonts de la nostra renovació pedagògica

Deia el senyor Galí que l'origen d'aquell moviment de renovació pedagògica l'havíem de cercar en el desastre colonial de 1898, i en el sentiment general de desencís que comportà. Hi havia, en això, una connexió amb l'anomenada «generació del 98». «Aquí, però,» deia el

senyor Galí, «ens varem girar cap a l'acció, mentre que a Espanya es feia literatura. El poble va ser enganyat. Tot era un món de ficció. I tot aquell grup sabia, aleshores, que l'escola era també un engany, una cosa purament verbal, on s'ensenyava una ex-ciència, en edificis sòrdids, sense llum ni aire, amb la passivitat d'uns alumnes encabits i immobilitzats en uns bancs llargs (que després, tallats, formarien els pupitres). Era una escola apartada de la mentalitat dels nois, amb llibres fets sense pensar en els nois.»

En fer la història de les institucions Galí assenyala que «a casa nostra es dóna el cas singular que enmig d'una plèthora de creacions escolars que es pot qualificar d'extraordinària, s'hagués pogut realitzar el vast moviment de renovació sense cap doctrina prèvia capaç d'orientar-lo, sense tractadistes i a penes investigadors». Això no vol dir que no hi hagués una doctrina implícita; però «la nostra pedagogia tenia un caràcter poc doctrinari», de manera que «es podia concloure que els principis implícits que la regulaven no són metafísics sinó morals, o bé prenent el mot moral com a genèric, que la seva moral pedagògica no és metafísica sinó pràctica». Aquesta mancança —si és una mancança— el mateix Galí la intentà cobrir. Penso que en l'*Activitat i llibertat en educació*, de 1932, Galí fa una reflexió filosòfica. És un assaig, no un tractat. Potser és tot al que podíem aspirar aleshores? I hauríem de veure quin caràcter té, avui, la nostra pedagogia. Amb Eugeni d'Ors es mirarà cap a Herbart, però Galí s'inspirava més aviat en John Dewey.

Les fonts de la nostra renovació pedagògica (Salomó Marquès, 2003) són tres: les propostes que procedeixen de la Institución Libre de Enseñanza, les propostes pròpiament catalanes i els diversos corrents pedagògics europeus que força mestres havien conegut gràcies a viatges d'estudi.

La trobada amb la Institución ja s'havia fet amb Maragall. Un estudi de les relacions entre Maragall i Francisco Giner de los Ríos podria constituir un capítol de les que el nostre poeta va sostenir amb les figures del 98 espanyol. Eugeni d'Ors es demanava en certa ocasió com era que Maragall tingués al seu despatx un retrat de Giner, i ho atribuïa al krausisme de Maragall. Per a D'Ors, Maragall «a la seva manera, a la seva poètica i piadosa manera, fou un krausista» (*El krausismo de Maragall*). Josep Pijoan, que havia escrit un *El meu Don Joan Maragall* i un *Mi Don Francisco Giner*, parlava de «les cares austeres dels amics de la Institución», i el mateix Maragall escrivia a Pijoan, parlant d'uns versos de Díaz Canedo: «tot això d'aquesta joventut castellana, ho trobo... trist». Però la trobada amb Giner va suscitar dos magnífics articles de Maragall sobre educació, de primers de 1906, «El maestro y el padre» (el «maestro» era Giner) i «La levadura». En aquest darrer es dirigia directament a Giner, per bé que a l'article parlés de «maestro desconocido», i amb tota confiança l'interrogava sobre la mena de criticisme que li semblava veure en tot el seu sistema, per al final demanar-li: «... y quiero saber cuando llegemos a ser un país civilizado, qué levadura le vamos a poner para que fermente, de qué color vamos a vestir nuestra serenidad», i com que, tot amb tot, se'n refiava, afegia: «vos, maestro, poned la levadura». A Maragall li semblava

—ho escrivia a Pijoan— veure en la Institución un «ambient intel·lectual, de grup», més que un moviment. Altrament, ja el 1896, a l'article «Sobre educació», un article que segurament no es podria subscriure en la seva totalitat, acabava dient que «l'educació és en realitat un producte social, que un poble no prospera ni es fa fort i gran perquè tingui l'encert d'adoptar un bon sistema d'educació que li sigui suggerit; sinó que l'educació ben entesa és un fruit espontani de la seva fortalesa, un senyal de la força i la grandesa de la seva civilització: un efecte de la seva superioritat, no pas una causa». M'atreveixo a dir que el senyor Galí deuria estar d'acord amb aquesta afirmació, amb aquesta visió d'un dels dos termes de l'antinòmia de l'educació, entre l'infant d'una banda i la societat d'una altra.

No he vist confirmat en cap altre lloc l'incident que conta Pijoan a *El meu Don Joan Maragall* sobre la petició feta del nomenament de Maragall com a comissari regi d'Ensenyança de Barcelona. Diu que va arribar un telegrama firmat per Luis de Zulueta (però que havia redactat Giner) dient: «Demana a En Maragall si acceptaria el càrrec de Comissari Regi d'Ensenyança». I sembla que Maragall dubtà, ara, així com mai no havia dubtat en la seva negativa a acceptar un lloc de diputat. Aquest incident, la data del qual no consta, demostra la confiança que Giner tenia dipositada en Maragall.

De totes maneres, Alexandre Galí creia que «els nostres pedagogs i mestres [...] no es sentien atrets pel misticisme laic de la Institución Libre de Enseñanza», almenys fins a l'adveniment de la República. El que s'havia sentit atret per la Institución havia estat Joan Palau Vera; i també hi havia estat en contacte Rosa Sensat. I la Institución, a través de Luis de Zulueta, va tenir un paper important en el projecte del Pressupost Extraordinari de Cultura de l'Ajuntament de Barcelona, de 1908. Tot això ho va anar relacionant el senyor Galí en la seva història de les institucions i del moviment cultural a Catalunya.

Les primeres realitzacions

I mentre Maragall, el 1906, interpel·lava públicament Francisco Giner de los Ríos, un jove-níssim Pau Vila, un any abans, ja havia creat l'Horaciana. I existien el Col·legi Sant Jordi de Francesc Flos i Calcat, les Escoles del Districte II, l'Escola Catalana Mossèn Cinto i l'Acadèmia Pedagògica Catalana. Flos i Calcat havia tingut l'encert, a més, de promoure l'Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana. La institució, però, que queia fora de les realitzacions d'aquell «moment singular», per dir-ho amb paraules del mateix Galí, és la Escuela Moderna de Francesc Ferrer i Guàrdia. Galí s'expressa amb una gran duresa envers l'obra de Ferrer i Guàrdia: «escola dissolvent», «escola tràgica», deia; i potser encara més quan ens en parlava als professors que els anys seixanta treballàvem en un assaig privat de formació de mestres. «Hi ha un aspecte obscur en aquesta època: la figura de Ferrer i Guàrdia, home de mala mena, negociant amb tot, fins amb l'ensenyament.»

L'Horaciana va ser la primera *escola nova* (no es parlarà d'*escola activa* fins al 1917, amb Pierre Bovet). Sense cap preparació pedagògica, Pau Vila es va fer mestre a si mateix «tenint per mestre el noi», deia ell. Tot i que ell qualificà l'Horaciana d'improvisació, en una circular d'agost d'aquell 1905 enuncia uns principis que, sense saber-ho, coincidien amb els de les escoles noves que van anar apareixent aleshores a tot Europa i Amèrica. L'Horaciana durà sis anys. Pau Vila va saber establir un fort lligam entre la família i l'escola, que li permetia, per exemple, de fer entendre als pares la conveniència de les excursions, o que no possessin a treballar els seus fills abans de temps, i que escoltessin un consell a l'hora d'escollir ofici. Intentà agermanar dins la mateixa escola infants de diverses classes socials; i creia que educant la infantesa treballava per a l'assoliment d'una organització social sense classes. El senyor Galí manifesta una gran predilecció per l'Horaciana, i ens n'explica amb tot detall la creació i evolució, des de l'apartament de Pau Vila del ferrerisme, fins als plantejaments sobre l'educació moral i la tècnica pedagògica. És, certament, una història que respira tot-hora un aire de frescor que fascina.

El mateix 1905 naixia el Col·legi Mont d'Or de Joan Palau Vera. Aquest era, també, un autodidacte com a pedagog. El Mont d'Or constituí un projecte diametralment oposat al de Pau Vila. Però Palau tenia una altra preparació. Era un jove burgès, fill d'un comerciant important, de família ben considerada socialment. Palau va voler sortir del medi familiar: es va llicenciar en filosofia i lletres i viatjà per Alemanya i França. Sabia alemany i anglès. I coneixia la Institución Libre de Enseñanza; estava al corrent dels últims avenços de la pedagogia i de la psicologia que n'era el suport i s'havia engrescat amb William James i John Dewey (ja he dit que el 1918 els *Quaderns d'Estudi* van publicar la traducció que Palau Vera havia fet d'*El credo pedagògic* de Dewey). Endut per la idea de «renovació de la burgesia», creà una escola de gran qualitat, al barri de la Bonanova.

No és possible de reproduir, aquí, la història que el senyor Galí va fer de totes aquestes realitzacions. És un document únic. En cada cas distingeix els aspectes de l'educació moral i l'evolució tècnica. Són textos apassionants, de lectura obligada, encara avui, per part de tots aquells que volen dedicar-se a l'educació.

Però cal referir-se, encara, i potser sobretot, a l'Escola de Mestres de Joan Bardina, la realització que més degué influir en Galí. Bardina era un personatge extraordinari. Artur Martorell, que s'hi havia fet mestre (hi entrà el 1907, quan tenia a penes tretze anys) el descriu dient que «és el prototipus de català agosarat, emprenedor, aventurer, neguitós, intel·ligent, lluitador a ultrança, que persegueix les dificultats, que les coses li interessent mentre exigeixen un esforç...». Tenia, ell també, una preparació pedagògica rudimentària. Havia llegit, dels Estats Units *La vida heroica* de Roosevelt; de França *D'on ve la superioritat dels anglosaxons sobre els llatins* de Demoulin, i que ell veia en l'educació; i havia llegit Kipling. Pensava sempre en coses grans. Volia, a través de la seva Escola, en deu anys renovar els mestres a base de formar-ne una cinquantena cada any. La preparació de l'escola es

va fer en poc temps, l'any 1906. Buscà el millor professorat que pogué: entre ells, Josep Carner, Josep Pijoan, Frederic Rahola, Emili Vallès, els dibuixants Gaietà Cornet i Joan Llaveries, el canonge Baranera; també s'hi trobava mossèn Josep Pedragosa. El senyor Galí, que volia ser mestre però que no volia anar a la Normal, s'hi va presentar com a alumne el curs 1909-1910; però Bardina se'l quedà com a professor de llenguatge, matèria que Galí havia estudiat pel seu compte.

Però només s'hi estigué un any, perquè l'Escola de Mestres tancà les portes el 1910. No pogué resistir les dificultats. L'Escola de Mestres, explica el senyor Martorell, «era una institució privada en la qual els alumnes estudiaven totes les assignatures del pla estantís i anacrònic de les Normals d'Espanya d'aquell temps, amb el fi d'obtenir el títol oficial de mestre, i a més complementades amb tota una altra sèrie de coneixements per tal de formar-los totalment i humanísticament». Era una empresa impossible, com s'ha demostrat en altres ocasions. Com més anava, més la preparació per a la Normal es deixà que els alumnes la fessin pel seu compte, perquè Bardina no s'hi podia entretenir. Científicament, els resultats de l'Escola haurien pogut ser millors, però «l'assaig, amb paraules de Galí, fou veritablement memorable; el més important que s'ha fet a Catalunya com a escola activa». Amb Bardina comença a perfilar-se la figura del mestre com un autèntic professional.

I aleshores comença l'assaig de l'Escola Vallparadís. De quin bagatge disposa, el senyor Galí? I com se l'ha fet? Perquè ens interessa saber com es fa un pedagog. Era el juliol de 1910. Acabava de deixar l'Escola de Mestres. Encara tenia el guanyapà dins del comerç. Un grup d'intel·lectuals i pares de família de Terrassa li demana que organitzi una escola «de tipus modern». El grup era inspirat per Joan Llongueras; i les famílies, benestants. Accepta sobrevalorant, potser, diu, les seves aptituds. La seva preparació pedagògica, insisteix, «no tenia altra base que l'exemple del nostre oncle Bartomeu Galí». «La nostra informació era escassíssima, fora d'alguna cosa que es feia a casa nostra i *del poc que poguérem copsar en un any d'estar a l'Escola de Mestres*» (subratllat meu, perquè: realment havia estat poc?). En canvi, creia que l'afavoria la preparació que havia adquirit tot sol, en tots els ordres de les activitats humanes, i la que s'havia fet seguint de prop el gran moviment autodidacte. S'havia fet una certa cultura literària i filosòfica. Rendeix tribut a Enric Jardí per la informació que li havia donat sobre Decroly.

Les preocupacions morals o socials de Galí, ja ho he dit més amunt, eren diferents de les de Pau Vila o Joan Palau Vera: els seus problemes —hi insisteix sempre— eren estrictament pedagògics. I el seu concepte doctrinal o filosòfic de l'educació era francament dualista. Havia reaccionat enèrgicament contra la pedagogia que dels dos termes de l'antinòmia només tenia en compte el terme *infant*. Això ho trobarem després a *La mesura objectiva del treball escolar* i als *Fonaments racionals de l'escola activa*. Amb l'Escola de Mestres de Joan Bardina que acabava de deixar, «havia viscut l'aplicació més completa d'una escola de règim liberal». Del Mont d'Or havia dit: «Més que una escola liberal era una institució de *self-*

government on es practicava aquella aptitud a governar-se, fruit exclusiu de l'educació veritablement aristocràtica». De fet, va conèixer el Mont d'Or el 1910, estant encara, em sembla, a l'Escola de Mestres; i no em consta que en aquella època conegués directament l'Horaciana. El problema del senyor Galí era el d'una escola viva. «L'obra educadora no tenia sentit si ens limitàvem a considerar l'infant i no vàiem l'home»; «és la col·lectivitat adulta la que pesa d'una manera decisiva en la formació de les generacions». De manera que, podríem afegir amb Maragall, l'escola és un producte social. Ens interessen més aquests plantejaments que no pas la seva metodologia del llenguatge, o la utilització dels centres d'interès de Decroly (desconfiava, per cert, del principi del globalisme de l'infant) o l'organització d'un jardí d'infants froebelià, però «a la catalana».

En començar Vallparadís, Galí es considerava un aprenent. Tot eren intuïcions. Amb aquelles expressions que emprava sovint, ens diu que «ja havíem intuït molt abans que Adler hagués donat a conèixer els seus mètodes», la importància terapèutica d'una bona relació família-escola; o bé: «vàrem seguir un mètode que cap a l'any 1930 veiérem desenvolupat en el llibre de...». I va fer autocrítica del seu assaig. Ens diu que amb el seu desig d'assajar-ho tot, potser va anar massa de pressa, que li faltaven coneixements i que no va resoldre el pas de l'escola als altres tipus d'ensenyament. Tot amb tot, la seva trajectòria pedagògica a penes es va moure de la direcció presa aleshores. Ho trobarem al Blanquerna.

Prat de la Riba crida Galí a la Mancomunitat

Cap a la darrerria de 1913 es va produir un incident que havia de decidir la sort del Vallparadís i la sort personal del senyor Galí. Jo crec que va influir decisivament en la seva formació com a pedagog. Prat de la Riba, aprofitant una visita de compliment a Terrassa, va voler veure l'Escola Vallparadís. Es va assabentar del treball de Galí i «li va fer preguntes sobre els seus mètodes i el seu concepte d'educació». Això últim és el més significatiu. Al cap de mig any fou cridat per Prat de la Riba, el qual li va proposar d'entrar com a oficial de secretaria al que aleshores s'anomenava Consell d'Investigació Pedagògica (a partir de 1916, Consell de Pedagogia). La feina li ocuparia els matins i tindria les tardes lliures per a obtenir el títol de mestre, cosa que en definitiva no va fer mai.

L'entrada en la maquinaria institucional, en uns moments il·lusionats, unida a la seva vocació personal, havia de proporcionar al senyor Galí una oportunitat immillorable de tenir una visió global de les nostres institucions educatives, i de confirmar i madurar el seu concepte d'educació. La intuïció de Prat de la Riba havia encertat una vegada més. Galí continuà al Vallparadís fins a l'acabament del curs 1914-1915. I el juliol de 1915 ja es va responsabilitzar de la segona Escola d'Estiu (*Escola d'Istiu* encara es deia, amb l'ortografia pre-normativa). Ja és prou sabut que la idea de l'Escola d'Estiu l'havia portada Eladi Homs dels

Estats Units; ell mateix n'havia organitzat la primera. En el *Llibre de deliberacions de la Mancomunitat*, de 1913 al 1915, editat amb un luxe auster, hi ha l'informe d'Eladi Homs sobre la proposta de la segona Escola d'Estiu. El titulava «L'ànima de l'escola». El senyor Galí se'n fa càrrec. Entre els professors hi trobem Pompeu Fabra, Manuel de Montoliu, Joaquim Folch i Torres, Adrià Gual, Joan Llongueres, un jove Carles Riba que en aquells moments estava escrivint les seves *Estances*; s'hi féu un curs Montessori.

Galí serà el secretari del Consell de Pedagogia durant vuit anys, fins a la dictadura, i acumularà les feines de director de les Escoles d'Estiu, la direcció delegada dels Estudis Normals de la Mancomunitat, la secretaria del Patronat de l'Escola Industrial, i la direcció de l'Escola Montessori de la Mancomunitat, després anomenada Escola Graduada de la Mancomunitat. L'imaginem rumiant les seves reflexions sobre el concepte d'educació. La seva petja es troba en els programes de les Escoles d'Estiu. Claparède, tan admirat per Galí, omplí l'Escola d'Estiu de 1920, sobretot, i la de 1921. Al programa de l'Escola d'Estiu de 1923 hi ha un davantal no firmat, segur que del senyor Galí. Diu: «... però nosaltres creiem que en aquesta acció [la de l'Escola d'Estiu], en aparença modesta, podria tancar-s'hi la llavor del que hagi d'ésser en el futur *una escola catalana, amb ciència i doctrina pròpia, amb personalitat característica*, alternant amb els altres valors pedagògics que pel món circulen» (el subratllat és meu). No sé si aleshores es podia copsar el sentit del missatge, lúcida, que després precisarà a *Per la llengua i per l'escola* (concretament a la conferència recollida en aquest volum, donada a Reus a primers del 1930, titulada «Abast i significació de l'escola catalana»): el clam, quasi diria, per una escola catalana, per un pensament pedagògic propi, que comporta una voluntat docent i la infiltració d'aquest esperit en la col·lectivitat.

I mentrestant naixien altres escoles. El mateix 1906, les Escoles Catalanes del Districte VI, vinculades a la figura singular del doctor Geroni Estrany; o el Nou Col·legi Mont d'Or; o les Escoles del Temple de la Sagrada Família (on trobarem el senyor Martorell, que ja havia passat dos anys al Vallparadís). Potser no tenen la significació de les anteriors, però, de fet, aquestes escoles privades van ser un nucli formador d'homes i van assumir la funció de centres pilot que tot sistema educatiu necessita. Però ara, aquesta, no és la nostra història. I no sabem què se n'hauria fet de tots aquests esforços privats i fins de moltes de les esparses iniciatives públiques sense un suport com el que constituí l'ambiciosa política cultural de la Mancomunitat; i també hi hagué l'acció de l'Ajuntament de Barcelona.

La mirada a l'estranger

La nostra gent, a més, va sortir a l'estranger. Aprofità les sortides pedagògiques que organitzava la Junta de Ampliación de Estudios de Madrid i les beques de la Diputació i

l'Ajuntament de Barcelona. Així, el 1908, després del frustrat intent del Pressupost Extraordinari de l'Ajuntament, un grup de mestres anà a Londres, a visitar l'Exposició Pedagògica Francobritànica, i s'engrescà amb les *Open Air Schools*, que Rosa Sensat va trasplantar a l'Escola del Bosc, inaugurada el 1914. Eladi Homs havia anat als Estats Units el 1906, i allà conegué William James i John Dewey; també Palau Vera viatjà per Europa i Amèrica i després traduí Dewey; Joan Bardina havia anat a França, Bèlgica i Holanda; Ainaud va estar a França, Itàlia, Bèlgica i Suïssa. El senyor Galí va anar a França i sobretot a Ginebra.

El moviment de renovació pedagògica va coincidir, primer, amb el Modernisme, el qual havia girat apassionadament els ulls a l'estranger. Si es mira un catàleg de «L'Avenç» hi trobarem molts autors alemanys i anglosaxons, i els nòrdics. La tendència modernista cap al món germànic i anglosaxó, després aprofitada pel Noucentisme, era evident, per exemple, en Maragall, que en certa ocasió escrivia a Pijoan: «No li sembla que la mediocritat d'esperit és una cosa essencialment francesa, almenys en art i literatura?» La simpatia pel món germànic tan evident en Maragall, era compartida per Prat de la Riba, el qual, en instituir des de la Diputació beques i bosses de viatge que permetessin d'anar a l'estranger, manifestava una clara preferència per Alemanya.

En pedagogia aprofitarem, en primer lloc, els suïssos: Claparède, Ferrière, Bovet. Alguns van venir a Barcelona, com he dit, a les Escoles d'Estiu. A Catalunya era coneguda i seguida la tasca de l'Institut J. J. Rousseau. Va quedar en un segon terme, aleshores, l'aportació alemanya, que hauria coincidit, de ben segur, amb alguns dels plantejaments de Galí. Em refereixo, concretament, a Eduard Spranger i a Georg Kerschensteiner. Spranger, que venia de Dilthey i fou contemporani de Galí, deia, per exemple: «Qui hagi presenciat el moviment reformista pedagògic, recordarà que pels volts del 1900 va sorgir la consigna: Tot a partir de l'infant!», però ell trobava que era un lema exagerat i el volia substituir per «Tot vers l'infant!», i sabé expressar l'esperit de l'escola primària dient que «és el pont pedagògic que hi ha entre els mons propis [de l'infant] i l'única realitat cultural dominant», afegint que «és essencial que un pont pugui creuar-se en ambdues direccions». Unia així, en una formulació feliç, al meu entendre, els dos extrems del dualisme infant-escola, escola-societat que tant preocupava Galí. I també hauria compartit l'exploració que Kerschensteiner va fer de l'ànima de l'educador. Però aquestes descompensacions no passen solament en el camp de la pedagogia. En un mateix any, el 1926, morien Joan Alcover i Rainer Maria Rilke, però aquest darrer era un perfecte desconegut entre nosaltres. Maragall, que havia traduït Goethe i Novalis, no sabia res d'un Hölderlin, que va tardar molt a «esclatar» en els països de llengua romànica. Riba el trobà el 1920. I tornant a la pedagogia, serà després un Roura-Parella el que incorporarà Spranger. I, curiosament, tant Spranger com Roura-Parella van escriure assaigs pedagògics partint de Hölderlin, el qual va ser, també, a la seva manera, un educador.

L'etapa institucional de Galí. La formació dels mestres. El mestre

La pretensió de Joan Bardina de renovar en deu anys els mestres de Catalunya a base de formar-ne una cinquantena cada any, la realitzà de fet l'Escola d'Estiu del període 1915-1923. «Aquesta institució de perfeccionament pedagògic, destinada als mestres rurals, fou assajada l'any passat [1915] amb un èxit franc inesperat», llegim al primer volum del *Llibre de deliberacions de la Mancomunitat* ja citat; però de seguida es concebé per a tots els mestres de Catalunya i s'intentà ordenar-la «segons un pla d'estudis que amb tres o quatre anys pogués donar als mestres com una carrera complementària de perfeccionament pedagògic que donaria més eficàcia a llur treball». Galí sempre va considerar l'Escola d'Estiu com una Escola de Mestres. I en aquest període de 1916 a 1923, que coincideix amb l'etapa institucional de Galí, comencen les vicissituds per a una escola pública i també es comença a dissenyar el que hauria de ser l'escola única.

Manuel Ainaud fou l'artífex de l'escola pública municipal. El 1916 fou nomenat assessor tècnic de la Comissió de Cultura de l'Ajuntament de Barcelona. En planificar les construccions escolars de la ciutat, Ainaud ho va fer amb una gran alta de mires. Concebé l'edifici escolar com a instrument d'influència pedagògica i de rehabilitació de l'escola popular. «Avui dia, afirmava, hem de cuidar de la cultura de les democràcies i de la seva formació moral amb la mateixa forma [...] com en altres èpoques es cuidaven de l'educació dels prínceps...». Aquesta concepció d'Ainaud no estava tan allunyada de la d'un Georg Kerschensteiner, el qual, des de 1910, havia començat a Baviera l'experiment d'estendre els principis de l'escola nova a l'estructuració de les escoles públiques. Kerschensteiner pensava que «els estats d'organització republicana-democràtica caminen cap a la decadència si el major nombre possible dels seus ciutadans no arriben a posseir una constitució espiritual aristocràtica». Llàstima que aquell magnífic conjunt d'escoles no hagués pogut formar part d'un autèntic sistema català d'ensenyament.

Galí féu els mestres per a aquestes escoles. En aquest moment històric, quan els polítics es van posar a actuar en el camp de l'educació, van recórrer al grup de mestres innovadors «amb els quals, ens diu el mateix Galí, es van trobar parlant un mateix llenguatge». «A Catalunya, el moviment polític i cultural que representa el Noucentisme trobarà en la pedagogia activa un fonament científic per a l'educació, que enllaça perfectament amb la tasca estatista, ordenadora i de reconstrucció nacional que es proposa» (González-Agàpito, 2002). Hi hagué, així, una complementarietat entre l'obra de l'Ajuntament de Barcelona i la de la Mancomunitat. I no dubto a qualificar de «conjunció astral de l'educació» aquest moment, sobretot per això que es trobaven «parlant un mateix llenguatge». Marta Mata aplicava aquesta expressió a l'educació de la Segona República, però crec que es pot utilitzar igualment, o encara més, per caracteritzar aquests anys. No era, la nostra, una societat justa,

només cal recordar la vaga general del 1917. Però, en molts ordres, vivíem un període constructiu i creador. El Noucentisme sabé aprofitar «l'abundosa i multiforme aportació del Modernisme». Vist ara de lluny, no s'hi veu solució de continuïtat: l'Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana va disposar, al llarg de la seva trajectòria, de dos logotips ben elegants, un de modernista i un altre de noucentista.

En el fons, Alexandre Galí va jugar sempre amb unes quantes idees bàsiques, que semblava tenir des d'un principi, i sobre les quals anava donant voltes; idees que es completaven entre si i que afloraven de vegades d'una manera aparentment espontània. Algunes prengueren forma definitiva després de madurar-les en el primer episodi de forçat apartament de la vida institucional, en temps de la dictadura de Primo de Rivera. Abans m'he referit a una frase que apareixia en el davantal del programa de l'Escola d'Estiu de 1923, on es parlava d'«una escola catalana, amb ciència i doctrina pròpia, amb personalitat característica». Havia de ser d'ell, aquesta frase, i potser responia al moment que els grans grups escolars bastits per Ainaud anirien a formar part d'un sistema que no constituïa una organització exclusivament pròpia del nostre ensenyament.

La idea de la formació dels mestres havia de dependre de les idees que Galí tenia del mestre i de l'escola. Quan feia la història de Vallparadís deia que «els mètodes actius exigeixen molt del mestre» i, a la introducció d'*Activitat i llibertat en educació*, que «L'escola activa és un enunciat perillósíssim. [...] O no s'ha de dir o s'ha de portar a les últimes conseqüències». Cap al final de «L'escola única» —dins de *Per la llengua i per l'escola*—, té una pàgina esplèndida sobre el *veritable mestre* (la cursiva és del senyor Galí). Hi fa: «... cal integrar l'individu a la col·lectivitat [...] i a la vegada salvar la individualitat». Per a això «cal a més de la tècnica aquella força humana i humanitzadora especial, que constitueix l'essència del veritable mestre». I ho desenvolupa: «Com més es barregi amb la vida dels infants, com més jugui i pateixi i s'entusiasmi i gosi amb ells, més realitzarà l'obra docent per excel·lència. I com més aquest contacte sigui viscut, concret, empíric, més el mestre serà mestre»; «... ha d'ésser un home excepcional, ha d'ésser a la vegada un perfecte tècnic i ha de saber superar la tècnica, restant home per damunt de tot». Ho diu també a *La mesura objectiva del treball escolar* i a la darrera pàgina, conclouent, definitiva, d'*Els fonaments racionals de l'escola activa*.

Però «això exigeix una formació d'una qualitat que per dissort no s'estila encara en la preparació dels homes que han d'ésser els mestres». «A les Normals s'eixalaven els mestres. Les Normals d'aquell temps tenien un aire molt trist.» És clar que a la mateixa Normal oficial hi ha hagut bons mestres: Rosa Sensat, per exemple. «Però molts s'hi ha decandit.» Joan Bardina, a la primera Escola de Mestres de les cinc que ens explicava Galí, tenia la seva idea del mestre. A *Els manaments del bon mestre*, i sota un lema de Rudyard Kipling, ens diu coses com aquestes: «Tots som germans. No t'accontentis amb l'*statu quo*. Tingues il·lusions, maquina projectes. Les dificultats són la sal que dona sabor a la lluita. No vulguis l'impossible. No perdís mai la serenitat. I menys encara l'esperança. Fes les coses perquè és el teu

deure. No et deixis mai dir descastat...». Bardina fou un home d'acció, però fou també, ens recorda Galí, un pensador. «No s'han d'imposar coneixements, ni que els entenguin, ni fer-los-els pràctics: sinó fer-los sortir d'una manera activa.» Galí reprendrà més endavant aquest principi. Artur Martorell es va fer en aquesta Escola, i ens diu que «els deixebles se sabien gairebé de cor» aquests manaments.

L'Escola d'Estiu, la segona experiència que Galí ens relata, i que ja hem vist, «va ser l'Escola Normal de Catalunya». De l'Escola d'Estiu en varen sortir els *Quaderns d'Estudi* i el *Butlletí dels Mestres*, que es facilitaven gratuïtament. I un altre exemple d'estudis normals no estatals fou l'escola creada el 1918 per Eugeni d'Ors. No era ben bé una normal. Els deixebles ja eren mestres, o almenys batxillers. D'Ors va posar en aquesta Escola molta cosa seva; va introduir Herbart, i volia fer una pedagogia fonamentada en la filosofia idealista de Hegel. La pedagogia, deia D'Ors, és la síntesi de dos elements contradictoris: el deixeble i el mestre, una tesi i una antítesi que han de produir l'educació. «Mestre i deixeble han de treballar junts, en una mateixa obra; el mestre aprèn del deixeble, i el mestre ha d'ensenyar *ex abundantia cordis*.» Però D'Ors volia fer especialistes, i en això creu Galí que s'equivocava. Ser especialista distreu de la missió del mestre; per bé que la massa heroïcitat de l'Escola de Bardina també podia distreure. Aquesta Escola durà dos anys.

Quan D'Ors és destituït, Galí es proposa fer de la seva Escola uns estudis normals ben constituïts, que ocupin tot el dia, però sense passar per la Normal oficial. Galí es complau en aquests estudis més que en cap altra institució de formació de mestres. Per assistir-hi calia ja tenir el títol de mestre o equivalent. I res de contactes amb la Normal; eren uns estudis superiors. Calia, doncs, un estímul per als alumnes que, un cop sortits de la Normal de l'Estat, es possessin a seguir els tres anys del pla d'estudis previst. Havien de veure la utilitat o fi pràctic de destinar tot aquest temps a completar la seva formació. Se'ls va oferir de treballar a l'Ajuntament o d'entrar a les escoles de la Mancomunitat. Galí no va voler dirigir sol aquesta Escola; es constituí una ponència de la qual formaren part Manuel Ainaud i Rosa Sensat. N'era el president Jaume Bofill i Mates, i el senyor Galí el secretari. Com a tal, no feia classe, feia de lligam, i sovint era el confident dels alumnes. I es trià un professorat de to: Xirau, Creixells, Eladi Homs, Pompeu Fabra, el doctor Cardó, el psicòleg Georges Dwelshauvers, Pau Vila. L'escola va durar tres anys, de 1920 a 1923, just el temps de formar una promoció completa i dues de mancades. El senyor Galí creu que aquesta Escola és l'única que veritablement va donar resultats; sense els extrems heroics de Bardina. Els alumnes d'aquesta Normal són els que van fer Blanquerna.

Tot es va perdre amb l'adveniment de la dictadura. Després, l'Escola Normal de la Generalitat tenia ja uns altres plantejaments. Fou producte, i Galí n'era contrari, d'un maridatge entre l'Estat i la Generalitat. Volia una Escola totalment nostra, com havia pogut ser-ho amb els estudis normals de la Mancomunitat. Havia de seguir un pla d'estudis mínim, establert per l'Estat, i s'hi podien afegir totes les altres matèries que es volguessin. Els pro-

fessors numeraris eren de l'Estat, per bé que la Generalitat podia triar-los dins de l'escalafó; i el director era numerari. A més, hi havia professors adjunts. L'Escola fou muntada amb tot luxe, a la Residència d'Estudiants de la Universitat Industrial, amb bons laboratoris i una biblioteca de vint-i-cinc o trenta mil volums. La vida de l'escola era intensa, amb un pla general ben concebut, amb excursions sovintejadades, bon material. Els estudis duraven quatre anys, tres de teòrics i un de pràctiques, que s'efectuaven en centres de l'Ajuntament. Galí va exercir-hi de professor adjunt. Però aquesta Escola no naixia d'un sistema català d'ensenyament.

La reflexió del senyor Galí sobre la figura del mestre i la seva formació, el portà a dir que si amb Bardina es podia parlar d'una «moral de l'entusiasme» i amb D'Ors de la «moral de la superació», ell parlaria de la «moral de l'oblació», del donar-se del mestre.

La dictadura. Blanquerna

La dictadura ho aturà tot. Fins i tot les obres en marxa d'alguns edificis escolars en construcció, com el Ramon Llull, queden en suspens. Es va dissoldre el Patronat Escolar i es va suprimir l'Escola Montessori de la Diputació, «no pel seu caràcter de montessoriana, sinó per la seva catalanitat, que anava estretament lligada amb la seva condició d'escola pedagògicament científica». El moviment de renovació pedagògica es refugia aleshores, altra vegada, en la iniciativa privada. En certa manera és el que passà en el pla cultural en general. Un cop acabada la Primera Guerra Mundial, en el període 1918-1930, hi hagué a tot Europa, i a Catalunya també, una època d'inquietuds, d'ismes. Hi havia el cinema, el jazz, el ballet, el surrealisme, escrivien Riba, Foix, Salvat-Papasseit, apareixia la revista *D'act d'allà*. El 1923 Ventura Gassol encara publicava *Les tombes flamejants*; però les noves promocions literàries s'aplicaran al conreu d'una literatura depurada. Ara hi haurà una «cautela repensada».

L'esperit depurat de Blanquerna no es deu tan sols al període en què nasqué. El senyor Galí hi perfila un dels elements clau de l'escola nova, la consciència tècnica. Del mestre. Blanquerna obrí les seves portes l'octubre de 1924, amb tot el professorat de l'Escola Montessori, emparada per una mútua que havien constituït les famílies procedents d'aquesta escola suprimida per la dictadura. En un fullet publicat el 1925 Galí hi esbossa el que tres anys més tard formularà a *La mesura objectiva del treball escolar*. És, sens dubte, l'obra de pedagogia experimental més sòlida de la seva època. Tots n'hem viscut. I encara és vàlida en molts aspectes.

Per a Galí, Blanquerna és la «seqüència multiplicada del que s'havia fet a l'Escola Vallparadís». El que no havia pogut resoldre aleshores ara ho completa. Distingeix —sempre ho va fer— entre «la tècnica pedagògica» i «la tècnica moral». Són conceptes que també aplica en estudiar altres centres d'ensenyament. Els principis pedagògics de Blanquerna eren

simples: 1r) El principi fonamental és el dret de l'infant a viure, per tant a ser ell. 2n) El reconeixement de l'aptitud fonamental de l'infant a viure, a créixer, a desenvolupar-se. 3r) L'aplicació d'aquests dos principis es resol en la funció que té l'escola, que expressa dient que «l'escola és al nostre judici l'organisme social genuïnament defensor i protector dels drets de l'infant». És notable aquesta formulació, en uns moments que la Societat de Nacions, el 1924, feia seva la Declaració dels drets de l'infant elaborada per l'anglesa Eglantyne Jebb. Era l'època en què un Janusz Korczak afirmava que l'infant té dret a viure en el present; que l'infant té el dret de ser ell mateix, ella mateixa, i volia un text més contundent que el de la Societat de Nacions.

Blanquerna assumí, des del primer moment, un paper de centre pilot, que no cedí en acabar-se el període de la dictadura. Però els plantejaments de pedagogia experimental de *La mesura objectiva del treball escolar* no podrien entendre's sense les concepcions de Galí sobre el mestre i sobre l'escola. Es cuidà prou bé de recordar-ho ell mateix en els capítols introductoris d'aquesta obra, que, a més, contenen algunes de les idees que més endavant trobem a *Els fonaments racionals de l'escola activa*, sobretot el problema de la llibertat en educació, la falsa escola activa, que retrata amb sarcasme perquè no hi caiguem: «... hem après a tremolar, diu, sempre que la ciència pedagògica i el respecte a l'infant mal entesos donen a conèixer els seus productes». I més endavant: «Ai, l'escola de joguina! Ai, l'escola on tots els moblets, tots els objectes han d'ésser sense excepció a la mesura de l'infant per amor d'un respecte concebut a ultrança». El mateix infant se'n queixaria amb aquesta pregària: «Senyor, feu que els que em volen educar no m'estimin tant i doneu-me la taula de casa tan majestuosa que m'imposa una gesta quan hi vull pujar». El sarcasme podia ser una arma molt poderosa en mans del senyor Galí. El que ell demanava al mestre és que veiés en l'educació tant un art com una tècnica, i que el respecte de l'infant vol dir en última instància respecte a l'home.

Algunes disposicions de la dictadura havien afectat la catalanitat de l'escola en general i, sobretot, de les escoles municipals i de la Diputació. Però Artur Martorell pogué mantenir-se com a director de les Escoles del Patronat Domènech i Pere Vergés explicava que «amb Ainaud havíem decidit resistir al preu que fos». No obstant això, Ainaud fou destituït del seu càrrec. És cert que la Comissió de Cultura reprengué la seva activitat el 1930 i que l'Ainaud tornà al seu lloc i es preocupà de seguida de ressuscitar el Patronat Escolar. El Patronat, en aquesta nova etapa, breu, imprimí un ritme accelerat a la seva tasca: el 1931 ja s'havien inaugurat els quatre grups escolars interromputs. Ara bé, com a conseqüència dels fets del 6 d'octubre de 1934 es privà al Patronat de la seva facultat essencial: la de triar els mestres. Per a Artur Martorell, allò fou la mort del Patronat. I potser una altra cosa també s'acabava: la força creadora de la renovació pedagògica dels primers anys. L'Escola Normal de la Generalitat no va gaudir, per exemple, de la llibertat dels Estudis Normals de la Mancomunitat. Amb l'Estatut no s'havia obtingut el que l'Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana en deia, al seu congrés de 1936, una escola autòctona.

Qui sap si també s'havia acabat el moment del senyor Galí; entenguï's bé, per causa de no ser cridat a ocupar llocs on es gestaven les polítiques educatives. Tenia quaranta-vuit anys, i estava a la seva plenitud. Continuava Blanquerna, l'abril del 1928 havia assistit a la Conferència Internacional sobre Bilingüisme de Luxemburg; l'any 1932, dins la campanya sobre bilingüisme, va presentar dues comunicacions al Congrés Internacional «L'éducation nouvelle» de Niça; va organitzar uns cursos tècnics de pedagogia; va ser professor complementari de l'Escola Normal de la Generalitat. Però el moment creador, en el qual ell va aportar la seva *sagesse*, havia passat. Ara influïa d'una altra manera, amb la seva obra escrita, per exemple. A la biblioteca de l'Associació de Mestres Rosa Sensat disposen del llegat del senyor Martorell, i a l'exemplar de *Per la llengua i per l'escola*, i més precisament al capítol «La llengua i l'ensenyament» hi ha uns subratllats del senyor Martorell que es veu prou que li devien servir per a preparar una conferència.

En l'esmentat Congrés de la Protectora de l'any 1936, quan ja era prevista la seva extinció, s'insistia, dins d'una línia d'escola única, com era corrent en aquells anys (fou el tema de l'Escola d'Estiu de 1934), en la necessitat de catalanització de la nostra ensenyança des de l'escola primària fins als organismes de cultura superior. En aquest congrés, Galí, tan lligat a la Protectora d'aquell moment, hi presentà una ponència sobre «Estralls del bilingüisme i el problema de la llengua materna als congressos internacionals», en la qual defensava la tesi que ja havia estat un principi pedagògic de Blanquerna; deia: «No havent-se pogut demostrar pedagògicament la superioritat del multilingüisme en relació al monolingüisme, la reivindicació del català [...] ha d'ascendir a les esferes universals de la cultura creant una llengua de cultura universal», i afegia: «... la possessió profunda de l'idioma propi ens permetrà adquirir i estimar el dels altres». A la inauguració del Congrés, Ventura Gassol, que ostentava la representació del President de la Generalitat, no es va estar de referir-se «a l'article fallit de l'Estatut de Catalunya, a les Corts constituents, i que afecta l'ensenyament» i digué que era de doldre aquest fet que representava un dels moments més tràgics de les lluites autonòmiques. «Vàrem callar—digué— mentre ens mossegàvem els llavis i esperàvem obrar quan fos oportú». L'alcalde de Barcelona, senyor Pi i Sunyer, digué: «Els actes com el d'avui ens porten una recordança dels anys *romàntics* (subratllo) que podem dir que han servit en realitat com a símbol i suport eficaç a l'obra realitzada per la Protectora». La visió d'un sistema d'ensenyament «autòcton» en tots els seus graus ja havia estat rebuda amb recel. El 1931, Lorenzo Luzuriaga, considerat un esperit obert, ja havia escrit a *La escuela única*, p. 113: «Si se encomienda aquélla [la escuela única] a las regiones, como lo piden los regionalistas catalanes, vascos, gallegos, etc., se imposibilitará el espíritu unificador de la educación española, y con ello iríamos a redropelo de nuestro tiempo». Sembla com si les vicissituds del nostre model d'ensenyament hagin de tenir sempre alguna cosa de permanentment inacabat.

Els grans temes d'Alexandre Galí

Tenim la deixa d'Alexandre Galí, els seus assaigs pedagògics, breus, reflexions d'una alta qualitat. Per a mi, el de més transcendència «Els fonaments racionals de l'escola activa», dins d'*Activitat i llibertat en educació*. El considero el de més perenne vigència perquè és el suport del seu clam pel que en diu la sobirania escolar, el dret a fer escoles; perquè és el seu punt de vista pedagògic de l'escola única, i dels seus plantejaments sobre bilingüisme. Fa un conjunt amb *Per la llengua i per l'escola*. En la seva maduresa, ja en el que anomena el seu «ostracisme pedagògic», després de la Guerra Civil, refà i sistematitza el seu pensament a la *Història de les institucions*, i fins el justifica. Però ja ho havia dit tot en aquestes obres dels anys trenta.

Ara nosaltres no sabem si encara hem de parlar d'escola activa, ni com parlar-ne. Per a alguns és un terme històric o una etapa superada; fins i tot acompanyat d'un cert descrèdit. Però el senyor Galí, ho hem vist, amb un d'aquells plantejaments que li agradava de fer, ens deia que «l'escola activa és un enunciat perillósíssim. O no s'ha de dir o s'ha de portar a les últimes conseqüències». Sembla una proposició d'una radicalitat retòrica, aparentment insoluble, com la de la «paraula viva» de Maragall, o de l'experiència que segons Rilke s'ha d'haver tingut abans que «en una hora molt rara no s'aixequi la primera paraula d'algun vers». Però per a ell l'escola activa és senzillament l'escola.

El problema de l'escola activa, de l'escola, no radica en els mètodes pedagògics, sinó en la qüestió de la llibertat; perquè no hi ha activitat sense llibertat. En la introducció a *Els fonaments racionals de l'escola activa* evoca una insinuació que Claparède va fer, en un dels cursos que organitzava a Ginebra, després que un alumne hagués exposat entusiàsticament una experiència basada en els centres d'interès de Decroly. Claparède, «home meditatiu i tímid», explica Galí, va deixar-lo parlar i en acabat, «molt suaument, preguntà: —Bé, molt bé, [...], però digueu-me una cosa. Qui és que elegeix els temes?». I continuava Galí: «L'interrogant de Claparède encara està per contestar». Claparède influí molt en el senyor Galí; de vegades fa la impressió com si el volgués imitar. El problema de l'escola activa, de l'escola, insisteixo, és conciliar i salvar l'activitat veritable i la llibertat.

A la primera part d'*Els fonaments racionals de l'escola activa*, Galí es dedica a descriure els diferents estadis, o moments de realització de la veritable activitat en educació. No és exactament un punt de vista històric, sinó el d'una progressió socràtica cap a una plenitud. I cada petit paràgraf d'aquest text és com una lliçó que ens deixa al llindar d'una solució provisional, aparentment satisfactòria però sempre incompleta, que ens empeny a continuar la recerca. De fet, hi ha una crítica, de vegades subliminar de vegades oberta, a aquelles escoles que es queden en un dels estadis pensant que ja han trobat la clau de l'activitat en educació. Així, amb les escoles noves va arribar l'hora que el moviment va prendre carta de naturalesa a l'escola i esdevingué un valor pedagògic. Però ja es va veure que el moviment tot sol no basta-

va per fer escola activa, i per això es va proposar el principi d'integritat, és a dir, el desdoblament integral i harmònic de les possibilitats de l'infant, perquè l'ànima i el cos no són enemics. En un tercer moment se'ns apareix l'activitat com a mitjà d'adquisició de coneixements; i cita Froebel. Però amb això no tenim encara l'escola activa, i podria ser només una vestimenta nova per a l'escola vella. En un quart moment, i pel principi que anomena activista, les intuïcions que es tenen per l'activació dels sentits, s'asseguren per mitjà de realitzacions (treballs manuals, experimentació, excursions, etc.). Però amb la intuïció, una conquesta de Pestalozzi, tampoc no n'hi ha prou. L'escola dels treballs manuals, de l'experimentació, de les excursions, no és encara l'escola activa, no és suficient «tota la gesticulació de l'escola activa», diu mordaçment. La veritable activitat l'hem de buscar per un altre camí, tot i acceptant els passos anteriors. L'activitat veritable ve de més endins, és «el motiu». I és aleshores que hi entra la idea de la llibertat. Hi ha escoles que parlen de «mètodes de llibertat». Per aquests mètodes només es proposa a l'infant, a cada infant, l'activitat que pot produir. Recorda els «moments sensibles» de la doctora Montessori. I, portats a l'extrem, els «mètodes de llibertat» poden originar individus inhàbils per a la convivència. Perquè al costat d'aquesta llibertat individual hi ha la llibertat de la comunitat. Per tant, en un darrer estadi, cal tenir en compte, alhora, les dues llibertats, les quals s'han de conciliar. S'ha d'acceptar que hi ha un dualisme, el món de l'infant i el món de l'adult. I aquí hi reconeix la influència de Dewey. No interessa tant, doncs —que també—, l'estudi dels mètodes actius (i recorda Dalton, Mackinder, Cousinet) com penetrar els principis que els determinen.

A la segona part hi introdueix una reflexió filosòfica, i això converteix aquest assaig en una obra pedagògica. «És lícit, diu, que l'educació es plantegi les qüestions de llibertat.» El problema de la llibertat és el problema de la vida, i l'educació, en la seva essència més íntima, en la seva arrel, no és llibertat sinó adaptació, limitació; és, per molt que ens dolgui, coacció. Aleshores, l'activitat mai no és una funció independent, s'ha de vincular a les finalitats de la vida col·lectiva. La realitat adulta informa i governa l'activitat de l'infant. La pedagogia i l'escola no seran les formadores del món: qui digui això, disfressa la veritat. Galf ens diu que mai no havia vist formulades així les bases racionals de l'escola activa. L'educació és limitació de la llibertat, però la seva preocupació, fins i tot la seva obsessió, és la llibertat. I l'activitat sempre topa amb la llibertat. A més, la llibertat no es pot simular. No hi ha res més nefast que la simulació de la llibertat per part d'alguns mètodes. «Malfieu-vos, mestres, diu, de totes les preconitzacions metòdiques de 'self-government', d'autonomia dels escolars, de llibertat pedagògica. No hi ha mètodes per la llibertat.» Aquesta és la contradicció de l'educació. La llibertat dintre de l'educació no se salvarà pel que tingui d'educació, de tècnica —per molt que valgui la tècnica—, sinó pel que tingui d'humana. Per dintre la tècnica pedagògica hi ha d'haver una tècnica humana. No serà mai el mestre el que salvarà la llibertat, sinó l'home que hi ha dintre del mestre. En definitiva, la solució de l'escola activa, que concilia l'activitat veritable i la llibertat, necessita uns ingredients més humans. I «la fór-

mula d'aquests ingredients és molt vella i molt vulgar [...] és l'amor a l'infant i l'amor a l'ofici». Aquesta és la troballa del senyor Galí.

Sembla que amb la seva reflexió pedagògica volgués cobrir aquest espai al qual els mestres catalans no tenim tirada. D'altra banda, no és una reflexió que faci en abstracte. Tots els altres grans temes de Galí recolzen en aquest assaig. Per començar, quan a *La mesura objectiva del treball escolar* parla de la consciència tècnica a l'escola. En segon lloc hi ha la crítica que fa de l'expressió mateixa i dels plantejaments de l'escola única. És cert que en ordre a l'ensenyament existeix una formidable injustícia social; però per a Galí «l'escola no pot funcionar més que dins un mecanisme de diferenciació». En això estava més a prop de Spranger que, amb Georg Kerschensteiner, parlava d'una escola única «diferenciada». Després hi ha la necessitat d'una escola catalana, d'un sistema català d'ensenyament. Galí és contundent en proclamar el dret a la sobirania pedagògica, el dret a regir les institucions culturals que han d'educar els nostres fills. I això suposa «el *desvetllament* de la consciència col·lectiva per les coses d'ensenyament; el *desig* d'una organització adaptada als ideals més exigents; la *necessitat* d'una escola on totes les perfeccions siguin realitzades...» (els subratllats són meus). Aquest esperit s'ha d'infiltrar en la col·lectivitat per produir el que anomena una «voluntat docent». El que es necessita és «un pensament pedagògic català». És la formulació més acabada, ara, el 1931, a *Per la llengua i per l'escola*, del que en programar l'Escola d'Estiu de 1923 en deia «una escola catalana, amb ciència i doctrina pròpia». Jordi Galí Herrera, en un treball recent (Galí, Jordi, 2006), ha reunit tots els textos del senyor Galí sobre aquesta qüestió fonamental. Finalment, hi ha tota la dedicació al problema del bilingüisme. A la ponència que el 1928 va presentar a la Conferència Internacional de Luxemburg distingia entre tests psicològics, tests pedagògics i tests morals. Va ser una lluita incansable.

Ostracisme pedagògic. Vigència del discurs d'Alexandre Galí

Ell mateix va qualificar d'aquesta manera la seva situació després de la Guerra Civil. En tornar de l'exili, el 1943, trobà les portes tancades de l'ensenyament. Com és que fins al 1955 no exerceix novament una certa acció pedagògica? Parla de manca de temps a causa de l'absorció de tasques no pedagògiques per guanyar-se la vida. Quan hi torna, ho fa, sobretot al començament, d'una manera passiva: no realitza intervencions pedagògiques que no se li hagin demanat. A partir d'aquest 1955, inicia una col·laboració estreta amb Marta Mata, dóna algunes conferències i contribueix a l'organització de bon nombre d'escoles. Es torna a parlar de centres renovadors. El senyor Galí i el senyor Martorell (sempre ens expressem així per referir-nos a ells) van fer el pont amb el passat. I es produeix altra vegada, en certa manera, el fet que unes persones que no eren mestres es dediquen a l'ensenyament. No tots

els primers alumnes del curs de tarda de Rosa Sensat tenen el títol de mestre. El mateix senyor Galí va haver d'advertir, el 1962, als promotors i professors d'un assaig de formació de mestres que pretenia combinar una preparació adequada amb l'obtenció del títol oficial de mestre, la impossibilitat de l'empresa. I va tenir raó. L'Escola Normal d'aleshores era tan trista com la de començaments de segle. Només es podien fer estudis postnormals. A la primera Escola d'Estiu de Rosa Sensat, el 1966, el senyor Galí hi donà una conferència sobre la història de les escoles d'estiu de l'etapa anterior a la Guerra Civil.

En el currículum que, poc abans de morir, va presentar en ocasió del seu ingrés a l'Institut d'Estudis Catalans, ens explica que en els cursos que impartia a casa seva va ser un dels primers a donar a conèixer les màquines d'estudiar i que el 1965 fou el primer a donar a conèixer als mestres la possibilitat d'aplicar l'aritmètica de *conjunts* a l'ensenyament primari; però no sembla que el moment escollit fos el més propici per recollir la seva proposta. I ens oferí, encara, la traducció del text de John Dewey *El noi i les matèries d'ensenyament*, com un tribut a la influència que havia rebut del pedagog nord-americà. Plantejà fins al darrer moment el problema de la llibertat que tant l'havia preocupat en les seves reflexions pedagògiques dels anys trenta; i ho féu en un to que no sempre fou comprès.

L'ostracisme pedagògic va fer molt mal. Va tenir per a ell, i per a altres, alguna cosa de tràgic. Però personalment penso que la seva obra, ben valorada, no ha estat prou divulgada. Em refereixo, concretament, a *Per la llengua i per l'escola* i *Els fonaments racionals de l'escola activa*. Avui, mancats com estem de la lucidesa d'una Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana i amb les competències regatejades, les qüestions que plantejava el senyor Galí continuen pendents de resoldre, són actuals; fins i tot massa actuals. Ho demostra el treball ja citat del seu fill Jordi Galí i Herrera sobre *El dret a regir l'ensenyament segons Alexandre Galí*. Crec que s'haurien de reeditar, d'una manera crítica, juntament amb una tria d'articles i notes esparses. El seu discurs és vigent com ho és el seu missatge més perenne: la solució de l'escola activa es troba en la seva senzilla fórmula «l'amor a l'infant i l'amor a l'ofici».

Bibliografia

- AJUNTAMENT DE BARCELONA, Assessoria Tècnica de la Comissió de Cultura, *Les construccions escolars de Barcelona. Recull dels estudis, projectes i altres antecedents que existeixen en l'Ajuntament per la solució d'aquest problema*. Barcelona, 2a ed., 1922.
- ASSOCIACIÓ PROTECTORA DE L'ENSENYANÇA CATALANA, *I Congrés Nacional de l'Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana*. Ressenya i Conclusions. Barcelona, abril 1936.
- BARDINA, JOAN, *Els manaments del bon mestre*. 1906. [Díptic, imprès a una sola cara, com per tenir-lo exposat]

- COLLELLDEMONT, Eulàlia; VILANOU, Conrad (cur.). *Joan Roura-Parella. En el centenari del seu naixement (1897-1983)*. Barcelona: Universitat de Barcelona, Divisió de Ciències de l'Educació, Facultat de Pedagogia, 1997.
- COTS i MONER, Jordi. «Joan Maragall i Francisco Giner». *Serra d'Or*, núm. 11-12 (nov.-des. 1991), p. 52-55. [Número dedicat a la commemoració del cinquantenari de la mort de Joan Maragall]
- COTS i MONER, Jordi. «Galí i Coll, Alexandre» (p. 214), «Giner de los Ríos, Francisco» (p. 223), «Martorell i Bisbal, Artur» (p. 293), «Montessori, Maria» (p. 318), «Pedagogia» (p. 362) i «Pedragosa i Monclús, Josep» (p. 367). *ICTINEU. Diccionari de les Ciències de la Societat als Països Catalans*. Barcelona: Edicions 62, 1979.
- DIPUTACIÓ DE BARCELONA. *Escola d'Estiu (1914-1936)*. Diputació de Barcelona, 1983. [Edició facsímil dels programes i cròniques]
- GALÍ, Alexandre: *Per la llengua i per l'escola*. Barcelona: Publicacions de La Revista, 1931.
- GALÍ, Alexandre i HERRERA, Josefa. *Activitat i llibertat en educació*. Barcelona: Biblioteca Pedagògica, Sèrie Primera, Quaderns dels Cursos Lliures de Pedagogia, 1932. [Per al treball d'A. GALÍ «Els fonaments racionals de l'escola activa»]
- GALÍ, Alexandre. *La mesura objectiva del treball escolar*. Vic: Eumo Editorial, 1984. [Pròlegs de Vicenç Benedito i Jordi Monés]
- GALÍ, Alexandre. *Història de les institucions i del moviment cultural a Catalunya, 1900-1936*, llibre II, primera, segona i tercera part, *Ensenyament Primari*, i llibre III, *Ensenyament Secundari*. Barcelona: Fundació Alexandre Galí, 1978.
- GALÍ i HERRERA, Jordi. «El dret a regir l'ensenyament segons Alexandre Galí». *Revista Catalana de Pedagogia* [Barcelona], vol. 4, 2005, p. 215-256.
- GONZÁLEZ-AGÀPITO, Josep, «Pedagogia». A: FONT, Pere Lluís (coord.) *Les idees i els dies. Un segle de filosofia i ciències socials als Països Catalans*. Barcelona: Proa, 2002, (La mirada social).
- KERSCHENSTEINER, Georg. *El alma del educador y el problema de la formación del maestro*. 2a ed. Barcelona-Buenos Aires: Labor, 1934. [Colecció Labor, Secció II, Educació, núm. 178, 1a ed., 1928]
- LUZURIAGA, Lorenzo. *La escuela única*. Madrid: Publicaciones de la Revista de Pedagogia, La Pedagogia Social y Política, 1931.
- MARQUÈS, Salomó, pròleg de *Formant mestres per a la democràcia*, de Pere CARBONELL, Publicacions de l'Abadia de Montserrat. Barcelona: Biblioteca Serra d'Or, 2003.
- MARTORELL, Artur. «Joan Bardina i l'Escola de Mestres». *Miscel·lània Fontserè*. Barcelona: Gustavo Gili, 1961, p. 259-276.
- MARTORELL, Artur. *Com realitzar pràcticament una escola nova*. Barcelona: Edicions del Mall, Quaderns d'Escola, 1978. [Col·lecció El Tremp]
- MATA, Marta. «La conjunció astral de l'educació en la Segona República». *Perspectiva Escolar*, núm. 306, juny 2006, p. 2-7.

- MÚTUA ESCOLAR BLANQUERNA. *75è Aniversari de la Mútua Escolar Blanquerna*. Barcelona, 14 de maig de 1999.
- PATRONAT D'ENSENYANÇA DE TERRASSA. *Escola Vallparadís. Curs 1911-1912*. [Fullet de dotze pàgines, de presentació dels objectius de l'escola]
- PIJOAN, Josep. *El meu don Joan Maragall*. Barcelona: Llibreria Catalònia, s.a.
- SPRANGER, Eduard. *Espíritu de la escuela primaria*, Buenos Aires: Kapelusz, 1964.
- VILA, Pau. *Assaig de recordança i de crítica del que fou l'Escola Horaciana*. Barcelona: Edicions del Mall, 1979. [Col·lecció El Tremp, Quaderns d'Escola]
- VILA-VALENTÍ, Joan. *Pau Vila Dinarès, semblança biogràfica*. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans, Secció de Filosofia i Ciències Socials, 2006.

Altres antecedents utilitzats

- DEWEY, John. *El noi i les matèries d'ensenyament*, assaig del pedagog nord-americà, en traducció d'Alexandre Galí, dedicada als oients de la seva conversa al Centre d'Ensenyança Costa i Llobera del carrer del Roser, el dia 21 de gener de 1963, sobre el tema «Fonaments històrics dels actuals conceptes de l'Ensenyament», edició ciclostil·lada, còpia destinada a Jordi Cots.
- GALÍ, Alexandre. *Escoles Normals no estatals*, notes personals de l'autor del treball, de les sessions que Alexandre Galí va donar, els dies 20 i 21 de desembre de 1962, dirigides als professors del Centre d'Estudis Pedagògics de la Institució Cultural del CICEF; quinze folis mecanografiats.
- GALÍ, Alexandre. *Dels canvis que les matemàtiques modernes poden imposar a l'ensenyament primari*, edició ciclostil·lada, lliurada als assistents a la conferència donada el dia 17 de març de 1965 a la Institució Cultural del CICEF.